

ȚĂRILE ROMÂNE ȘI INFLUENȚA RĂZBOIULUI RUSO-AUSTRO-TURC DIN ANII 1735 - 1739

Laurențiu CHIRIAC*

Romanian Countries and the influence of the russo-austro-turkish War from 1735 - 1739

Abstract

In their political evolution, the Romanian Countries were influenced by the development and consequences of the Russo-Austro-Turkish war from 1735-1739, due to the various interests of the combatants over the Romanian area. Thus, an area of tension between the Russians and the Ottomans was the northern Black Sea region, where the Turks sought to maintain dominance over Moldavia and Wallachia, while Russia wanted to expand its southern borders for wider access to the Danube and the Black Sea, which were also to be a way of pan-Slavic and Orthodox influence on the Balkans, including on the Romanian area. Instead, Austria wanted to maintain its influence in Transylvania, Banat, Bukovina, and Oltenia, and the Turks to cede Wallachia to them.

The Peace of Belgrade (September 18, 1739) acknowledged the defeat of Austria and Russia against Turkey and marked the Ottoman return to the northwestern Balkans and the stopping, for a while, of the offensive of the two defeated Christian empires to this peninsula. The Romanian Countries remained under Turkish domination until the second half of the 18th century.

Cuvinte cheie: *Țările Române, influența, războiul ruso-austro-turc, 1735-1739, relații internaționale, Pacea de la Belgrad.*

Keywords: *Romanian countries, influence, Russo-Austro-Turkish War, 1735 1739, international relations, Peace of Belgrade.*

I. Relațiile internaționale și premisele războiului ruso-austro-turc

În urma grelei înfrângeri suferite în fața Austriei în războiul din 1715 - 1718, turcii au intrat în tratative cu Rusia, pentru a reglementa unele probleme. După ce Poarta Otomană a mulțumit în mod oficial Poloniei și Rusiei pentru neutralitatea din războiul anterior¹, ea a încheiat un prim tratat „de pace veșnică” cu Rusia, în 1720². Acesta se referea, printre altele, la reglementarea situației din Polonia, încercându-se crearea unui soi de „condominium” ruso-turc asupra acestei țări. Însă, chestiunea poloneză s-a complicat, având în vedere interesele și amestecul în această problemă și a Austriei și a Prusiei. Un articol din acest tratat privitor la chestiunile religioase reglementa regimul

* Doctor în științe istorice, muzeograf, Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui.

¹ Ivan Pärvev, *Habsburgs and Ottomans between Vienna and Belgrade*, Columbia University Press, New York, 1995, p. 193.

² Tratat semnat în noiembrie 1720, la Constantinopol.

creștinilor ortodocși ruși în Imperiul Otoman, după exemplul aranjamentelor puterilor catolice cu Poarta, în privința vizitării Locurilor Sfinte. Un prim efect al acestui articol a fost ofensiva tot mai susținută a ortodocșilor de a obține din partea otomanilor controlul asupra acestor locuri. Treptat, respectiva clauză se va transforma în cererea de „protectorat” a Rusiei asupra creștinilor ortodocși din Imperiul Otoman. O altă chestiune care a tensionat relațiile dintre cele două imperii era cea reprezentată de Persia, inamic „organic” al otomanilor. Petru cel Mare începuse campaniile sale orientale încă din 1722, neliniștind cercurile conducătoare de la Istanbul, care priveau înglobarea la Rusia a teritoriilor musulmane drept un act de-a dreptul ostil, sultanul fiind considerat suzeran și protector al întregii lumi islamice. Poarta s-a hotărât să intervină, sub pretextul sprijinirii populațiilor de rit sunnit împotriva persanilor șiiți³. Rusia a încheiat un tratat de alianță cu șahul persan Tahmasp, la 12 septembrie 1723, îngrijorarea otomanilor sporind până într-acolo încât era luată în calcul varianta de a declara război Rusiei⁴. Însă, prin „medierea nedeclarată” a Franței, mai exact a marchizului De Bonnac, s-a ajuns la aplanarea conflictului, concretizată în tratatul turco-rus din 1724, prin care se împărțeau teritoriile persane dintre Marea Caspică și Marea Neagră, Rusia obținând și dreptul de a avea un reprezentant permanent la Constantinopol. Apoi, la 6 august 1726, Rusia a încheiat un tratat de alianță cu Austria, tratat ce cuprindea unele clauze speciale privind împărțirea posesiunilor otomane, cele două părți obligându-se să nu încheie pace separată cu Poarta și să se ajute reciproc în caz de nevoie, cu câte 30.000 de oameni⁵. Ca reacție la această alianță, Franța se va apropia pentru moment de Anglia, încercând să reînsofletească vechea politică a „barierelor”, prin menținerea legăturilor cu Suedia, Polonia și Imperiul Otoman. După războiul de succesiune la tronul Poloniei (1733 - 1735), încheiat în favoarea Austriei și Rusiei, relațiile dintre otomani și ruși s-au răcit⁶. Trupele ruse au rămas cantonate în Polonia, Petersburgul strângând legăturile și cu partida persană ostilă otomanilor, iar alianța cu Austria a fost reînnoită în 1737.

O altă zonă generatoare de tensiuni între ruși și otomani era regiunea din nordul Mării Negre, unde Poarta încerca să-și mențină dominația, concomitent cu extinderea influenței sale asupra regiunii caucaziene, în timp ce Rusia depunea eforturi susținute pentru asigurarea și extinderea hotarelor ei sudice, în primul rând prin izolarea tătarilor de restul posesiunilor otomane. Obiectivul principal al Rusiei în această zonă era accesul sigur și larg la mare, care să fie totodată o poartă de influențare a Balcanilor.

II. Desfășurarea războiului ruso-austro-turc

Sub pretextul unei expediții tătare de mare anvergură pe litoralul nord-estic al Mării Negre⁷ - ca o diversiune antipersană folositoare Imperiului Otoman, Rusia a

³ Mustafa Ali Mehmed, *Istoria turcilor*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 262.

⁴ *Ibidem*, p. 261.

⁵ Ivan Pârvev, *op. cit.*, p. 199.

⁶ *Istoria românilor*, Ștefan Ștefănescu și Camil Mureșanu (coordonatori), vol. VI, Editura Enciclopedică, București, 2001, p. 9.

⁷ La mijlocul anului 1732, Persia a atacat Imperiul Otoman. Otomanii au trimis trupele aliate tătare să atace Persia, prin Caucaz, pentru aceasta trebuind să treacă prin teritoriile rusești. Rusia a dorit să înceapă imediat războiul cu turcii, dar, din cauza Războiului pentru Succesiune la Tronul Poloniei, a trebuit să-l amâne.

declarat un nou război, la 27 martie 1736, menit să pună capăt dominației turcești pe litoralul Mării Negre⁸. După atacul Rusiei asupra Crimeii⁹, Turcia i-a declarat, la rândul său, război, la 28 mai 1736¹⁰. Într-un memoriu al comandamentului militar rus către țarina Ana Ivanovna, datat 14 aprilie 1736, scria că „*este de cel mai înalt interes pentru Maiestatea Sa să cucerească popoare a căror majoritate este de religie grecească*”¹¹. Se propunea anexarea Crimeii, transferarea populației tătare în Rusia, colonizarea provinciei cu ruși, opinându-se și că, după ocuparea Moldovei și Țării Românești de către armatele țariste, Bugeacul va cădea de la sine.

Ca atare, o parte a boierimii din Moldova - secondată de boieri munteni și cu știrea domnului Grigore al II-lea Ghica - a negociat cu Rusia emanciparea Țărilor Române, dar și acceptarea protecției țarinei. Totodată, boierii munteni au avansat ideea reunificării Olteniei cu Muntenia. Intenția Porții era ca trupele sale să fie masate în Țările Române, pentru a asigura o defensivă mai bună a Imperiului¹². Aga de ieniceri a fost trimis la Bender (Tighina) și Hotin, la începutul lunii iulie 1736, pentru a inspecta pozițiile trupelor, la sfârșitul lui iulie aflându-se deja la Brăila, unde a aprovizionat orașul, l-a întărit și, apoi, a lăsat pentru pază 1.000 de ieniceri din Muntenia. Marea problemă a turcilor a fost că Imperiul nu era pregătit pentru război, nici material, nici mental, sperând ca luptele să aibă loc oriunde¹³, în afară de Țările Române.

Confruntările dintre ruși și otomani au început în zona Azovului¹⁴ și Oceakovului, Crimeea fiind devastată în anii 1736 și 1737, rușii neputându-se însă menține în peninsula¹⁵. Zvonurile despre încheierea păcii circulau deja din august 1736, la puțin timp după declanșarea ostilităților, fără a se materializa. Au avut loc tratative de pace la Babadag, în tabăra marelui vizir¹⁶, între ruși și turci, aici sosind și trimisul austriac, Talman, în ianuarie 1737. Acesta a cerut ca pacea de la Passarowitz, din 1718, care expira peste 5 ani, să fie reîntărită și prelungită. Turcii au admis în principiu cererea, cu condiția ca, astfel, demnitatea și interesele Imperiului Otoman să nu fie știrbite în nici un fel. Părțile au stabilit organizarea unui congres de pace, Poarta cerând ca evacuarea Azovului de către ruși să fie prevăzută în preliminariile de pace. Turcii au mai propus ca preconizatul congres să fie ținut la Soroca, dar austriecii au impus ca loc de negociere Nemirow, în Polonia¹⁷.

Înfrânți de ruși în 1733, tătarii au încercat din nou să treacă înspre Persia, prin Daghestan, în 1735. Otomanii au fost în cele din urmă înfrânți în Persia, iar Rusia a profitat de moment.

⁸ *Istoria militară a poporului român*, Ilie Ceaușescu (coordonator), vol. III, Editura Militară, București, 1986, p. 426.

⁹ În noiembrie 1735, 40.000 de oameni sub comanda generalului Mihail Ivanovici Leontiev.

¹⁰ A. D. Xenopol, *Războaiele dintre ruși și turci și înrăurirea lor asupra Țărilor Române*, ediția a II-a, Editura Albatros, București, 1997, p. 38.

¹¹ Ivan Pârvev, *op. cit.*, p. 200.

¹² Angela Lisnic, *Principatele dunărene în politica externă a marilor puteri în deceniile 2 - 3 ale secolului al XVIII-lea*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1995, p. 100.

¹³ Crimeea sau Caucaz, zone mai ușor de apărat, datorită reliefului și a problemelor care ar fi apărut în logistica armatei rusești.

¹⁴ Din 24 martie 1736, mareșalul rus Muennich începea bombardarea Azovului.

¹⁵ *Istoria românilor...*, vol. VI, p. 11.

¹⁶ Marele Vizir a trimis scrisori regilor Angliei și Olandei, prin care îi invita să medieze conflictul.

¹⁷ Țară care era, teoretic, neutră.

Congresul de la Nemirov s-a deschis la 16 august 1737, dar, din cauza dificultăților întâmpinate de părți în a ajunge la un compromis, s-a întrerupt la 14 octombrie 1737. Pozițiile părților erau ireconciliabile. Astfel, condițiile de pace pe care Rusia urma să le susțină erau: alăturarea tuturor teritoriilor dintre Kuban și Nistru la Rusia, în afară de Crimeea; retrocedarea Azovului cu împrejurimile sale și restabilirea hotarului între Azov și Nipru, conform tratatului din 1700, rămânând în vigoare cererea de a încorpora la Rusia stepa dintre Nipru și Nistru, cu următoarea remarcă: în cazul în care turcii vor fi învinși în vreo bătălie, la cererile de mai sus să se adauge și pretenția de extindere a hotarelor Rusiei până la Dunăre, cu condiția ca Moldova și Țara Românească să rămână state aparte, independente de Poartă, și, fiind de aceeași credință, să se pună sub protecția Rusiei; anularea tuturor tratatelor cu Poarta; recunoașterea de către otomani a Rusiei ca Imperiu; libera navigație a vaselor rusești pe Marea Neagră, Bosfor, Marea Marmara și Marea Mediterană.

Cererile Austriei erau formulate astfel: turcii să cedeze Muntenia, de-a lungul Dâmboviței, până la Oltenița, sau cel puțin până la Argeș, care se varsă în Dunăre tot la Oltenița (după unele surse, austriecii ar fi cerut și Moldova); amnistie pentru toți boierii și locuitorii din Țările Române care fugiseră pe teritoriul Austriei, pentru a se putea întoarce la casele lor; cedarea teritoriului dintre Timoc și Lom, cu cetățile Vidin, Palanka, Niș și teritoriul său¹⁸.

Instrucțiunile negociatorilor turci erau următoarele: retrocedarea Azovului și Crimeii, dinainte de momentul când trupele ruse s-au deplasat spre acestea și le-au cucerit; toate cererile bănești din partea rușilor să fie satisfăcute, fără nici o obiecție; pentru partea turcă să se obțină pe cât posibil o stare de pace. Negociatorii austrieci au primit instrucțiuni noi din partea cabinetului vienez. Ca urmare, ei au cerut o nouă măsurare a graniței dintre cele două imperii; insulele de pe Dunăre, apropiate de malul stâng, să fie cedate Vienei; permisiunea de a ridica unele cetăți în Oltenia, fără a construi alte tranșee. Ca reacție la pretențiile rușilor, austriecii le-au reproșat acestora că îi împiedică să anexeze Principatele Române, în primul rând Țara Românească. Pentru a nu se ajunge la o ceartă între aliați, aceștia au hotărât trecerea chestiunii sub tăcere, până la sfârșitul războiului. Rușii au propus totuși un nou proiect de organizare a Țărilor Române. Negociatorii austriecii au ajuns la concluzia că pretențiile exagerate ale rușilor vor duce la eșuarea negocierilor și l-au informat pe împăratul Carol al VI-lea că rușii nu acceptă pretențiile Austriei asupra Țării Românești, fiindcă acest lucru nu rezultă din proiectul comun din 1736¹⁹. Negociatorii ruși au cerut la 13 august 1737 ca hotarul dintre Rusia și Imperiul Otoman să fie Nistrul, Crimeea să rămână turcilor, iar Tamanul și insulele Mării de Azov să devină rusești. Austria, la rândul său, a cerut ca Vidinul, dacă rămâne turcesc, să nu mai fie fortificat ca până atunci, altfel va pretinde despăgubiri de război. Delegații turci au cerut 40 de zile pentru a comunica marelui vizir și sultanului cele discutate.

În așteptarea răspunsului, delegații austrieci și ruși au primit noi instrucțiuni: Rusia se pronunța pentru menținerea condițiilor inițiale de pace, dorind să-și întărească poziția la Azov, Ocaikov, Kinburn, care erau deja ocupate de ea; lăsa deoparte, pentru

¹⁸ Angela Lisnic, *op. cit.*, p. 102.

¹⁹ *Ibidem*, p. 105.

moment, chestiunea Țărilor Române; pacea trebuia încheiată, chiar și în condițiile în care Austria obținea o înțelegere cu turcii pentru pretențiile sale. Austria și-a anunțat delegații să-și modereze cererile și să renunțe la unele chestiuni, pentru ca pacea să poată fi încheiată, urmând să mențină și să apere hotarele deja stăpânite de ea; în problema Țărilor Române, Austria urma să aplice principiul *status quo ante*.

După mai multe runde de negocieri, în care nu s-a ajuns la nici un rezultat, delegația turcă a dizolvat Congresul, plecând din Nemirow. Situația militară a turcilor era una promițătoare acum. Armatele otomane erau instruite de un francez - marchizul Claude Alexandre de Bonneval²⁰ - convertit la Islam sub numele de Ahmed și poreclit „Bonneval Pașa”, acesta reformând și modernizând armata turcă după model european. Otomanii se mai bazau și pe curuții lui Iosif Rakoczi²¹, care operau pe Dunăre. După eșecul de la Nemirow, Austria și Rusia au încercat să atragă de partea lor Polonia, care a rămas însă neutră²², permițând însă celor două imperii vecine să-și treacă trupele prin teritoriul său. Rusia va oferi Poloniei, ca „răsplată” pentru participarea la război, mai întâi întreaga Moldovă, apoi ambele Țări Române, sub garanție rusă. Turcia a respins și oferta Poloniei de mediere, încercând, la presiunile Franței, să insurecționeze întreaga Ungarie, fără succes însă.

După eșuarea tratativilor de la Nemirow, Poarta a apelat la medierea Franței, care își oferise deja bunele oficii²³. Încurajați și de ultimele succese militare, turcii cereau acum abrogarea prevederilor de la Passarowitz și revenirea la clauzele tratatului de la Karlowitz. Ei insistau, totodată, să i se acorde lui Iosif Rakoczi domnia Ungariei și Transilvaniei, spre a se crea astfel un stat-tampon între Imperiul Semilunii și cel Habsburgic. Deși Rakoczi a fost proclamat, în ianuarie 1738, principe al Transilvaniei, posibilitatea efectivă de a ocupa tronul acestui principat a rămas nulă.

Concomitent cu pregătirea și trimiterea delegaților la Congres, Austria a ordonat intrarea trupelor sale pe teritoriul Principatelor Române, declarând război otomanilor, la 6 iunie 1737. Țintele principale erau Vidin, Niș și Bosnia²⁴. Ofensiva austriacă a reușit să ia Nișul la 28 iulie²⁵. Însă, în fața Vidinului, austrieicii au înregistrat un eșec, astfel încât și trupele imperiale care atinseseră Bucureștiul au fost nevoite să se retragă înspre Târgoviște. Țările Române au fost supuse atunci la o contribuție de război, boierii scindându-se în două partide, una pro-austriacă și una fidelă domnului. Domnul muntean Constantin Mavrocordat și-a stabilit cartierul general la Mănăstirea Văcărești²⁶, pregătind o contraofensivă pentru eliberarea Olteniei, cu trupe muntene și otomane. La sfârșitul lunii septembrie 1737, trupele domnești, sub comanda lui Ioan Nicolae Mavrocordat, fratele domnului, împreună cu un detașament otoman, i-a atacat pe austriecci în județele Argeș și Muscel, care erau bazele lor de aprovizionare și atac. Mai mult, la 18 octombrie, avangarda austriacă, formată din 5.000 de husari unguri și

²⁰ Marchizul de Bonneval a ajuns la Constantinopol în 1732, refugiindu-se din Austria din cauza unor probleme financiare cauzate de jocuri de noroc. Fost prieten apropiat al lui Eugeniu de Savoia, el a participat alături de acesta la campanii militare.

²¹ Fiul lui Francisc Rakoczi al II-lea, fost principe al Transilvaniei și comandant al curuților.

²² Ivan Pârvev, *op. cit.*, p. 217.

²³ Mustafa Ali Mehmed, *op. cit.*, p. 266.

²⁴ Ivan Pârvev, *op. cit.*, p. 216.

²⁵ Angela Lisnic, *op. cit.*, p. 111.

²⁶ Cea mai mare mănăstire fortificată din sud-estul Europei.

300 germani, era atacată și nimicită la Pitești, corpul principal austriac retrăgându-se în Oltenia, în timp ce convoaiele cu pradă au fost interceptate de români. În Moldova, trupele austriece, subțiate de cererile de efective pentru Vidin, au opus o rezistență slabă. Voievodul Grigore Ghica a primit întăriri otomane, pe lângă trupele sale adunate în tabăra de la Țuțora, alungându-i pe austrieci fără probleme²⁷.

La 18 noiembrie 1737, oastea munteană, având aproximativ 10.000 de oameni, sub comanda marelui spătar Ioan Nicolae Mavrocordat, împreună cu trupe turco-tătare, a pornit înspre Oltenia. Atunci pașa de Vidin a profitat de retragerea austriacă spre Orșova, alungând detașamentul imperial de la Cerneți și reușind să învingă, lângă Craiova, trupele colonelului austriac Salhausen. O altă grupare imperială austriacă, de aproximativ 10.000 de oameni, retrasă de la Craiova la Râmnicu Vâlcea, a respins avangarda turco-tătară, de aproximativ 2.000 de oameni, numai că, în cele din urmă, austriecii au fost înfrânți de către trupele muntene. În decembrie 1737, Oltenia se afla din nou sub administrație munteană, Țara Românească fiind reîntregită²⁸.

Luptele au continuat pe Dunăre, marina fluvială austriacă - formată din nave austriece comandate de cavaleri de Malta - acoperind cu succes retragerea trupelor de uscat spre vest²⁹.

Anul 1738 a fost marcat de dificultăți pentru austrieci și ruși. În timp ce austriecii au avut mari probleme în zona Banatului și pe Dunăre, rușii au fost oprți pe Nistru. Convorbirile austro-ruse, din martie 1738, au stabilit un plan de acțiune comun și concomitent împotriva turcilor. Astfel, rușii trebuiau să efectueze acțiuni ofensive puternice la Nistru și în Crimeea, armata rusă de la Bug trebuind să ajungă cât mai repede la Nistru. Totodată, austriecii au mai cerut ca, în trecerea sa prin teritoriile poloneze, armata rusă să nu le cauzeze prejudicii. Otomanii pregăteau o nouă ofensivă pentru anul 1738. Jegan Pașa, noul vizir, aducând și distribuind trupe la Bender și Hotin. În mai, turcii au cucerit Orșova și Cladova. În Țara Românească, austriecii au fost împiedicați să treacă la sud de munți, fiind înfrânți la Cozia, rămășițele trupelor imperiale de aici fiind urmărite până la Câmpeni, iar în Moldova, domnul Grigore Ghica a organizat apărarea graniței estice în ținuturile Soroca și Orhei.

Înfrântă pe toate fronturile, Austria a cerut ajutor rușilor, pentru a trimite 1.500 – 2.000 de soldați în Transilvania. În raportul mareșalului rus Muennich către țarină, acesta respingea o astfel de acțiune, opinând că „depinde de conjunctură și de acțiunile inamicului”, ajutorul fiind imposibil de acordat din cauza mai multor motive: distanța prea mare de parcurs pentru armată, lipsa magaziiilor, epidemia din zonele vizate.

În 1738, rușii și-au oprit ofensiva la Nistru, acțiunile lor majore având loc în Crimeea și în preajma Ocaikovului³⁰. Austria și Rusia au încheiat o alianță cu Polonia, pentru a-și putea deplasa trupele prin această țară, în vederea înaintării spre sud în campaniile următoare. Planul lui Muennich pentru 1739 avea ca direcție principală Țările Române, obiectivul imediat fiind atacarea Hotinului, iar ca obiectiv de perspectivă, după circumstanțe, urma campania pentru ocuparea efectivă a Crimeii.

²⁷ *Istoria militară a poporului român...*, vol. III, p. 428.

²⁸ *Ibidem*, vol. III, p. 429.

²⁹ Robert L. Dauber, *Die Malteser Ordens-Marine im Tuerkenkrieg 1736-39 an der Donau*, Viena, 2002, *passim*.

³⁰ Angela Lisnic, *op. cit.*, p. 107.

La 26 mai 1738, trupele ruse au plecat de la Kiev înspre Moldova, pe trei coloane, cea comandată de Muennich venind prin Polonia. Pentru apărarea ținuturilor Cernăuți și Dorohoi, un corp de 5.000 de moldoveni și 500 de otomani au fost adunați în tabăra de lângă Galata-Iași. Inițial, acțiunile rusești s-au limitat la raiduri la vest de Nistru, pentru rechiziții sau lovituri rapide, ca și în cazul Sorocăi, unde orașul a fost devastat, garnizoana nimicită, magazinele de provizii și târgul arse, cazacii responsabili de toate acestea retrăgându-se fără probleme în Polonia. O grupare rusă a atacat noaptea Cernăuții și a nimicit garnizoana de aici. Alte trupe rusești au prădat ținutul Cernăuților, parțial cel al Sucevei, ei au distrus un detașament românesc pe Prut și s-au întors înapoi în tabără cu o pradă bogată.

Hotinul a fost nevoit să capituleze la 31 august 1738, după care rușii au început trecerea Prutului, făcând rechiziții în ținuturile Dorohoi, Cernăuți, Hârlău și Suceava. La începutul lunii septembrie, avangarda rusă a ajuns aproape de Iași, domnul Grigore Ghica fiind nevoit să se retragă în sudul Moldovei, în locul său formându-se o căimăcămie. Astfel, mareșalul rus Muennich s-a instalat în capitala Moldovei, comportându-se ca un adevărat domn al țării. El a ordonat să se traseze planul unei fortificații poligonale în jurul orașului și a organizat garnizoana capitalei, formată din câteva regimente de infanterie și husari, plus „Corpul Valah” al lui Constantin Cantemir.

Printr-o convenție încheiată la 18 septembrie 1738 cu divanul țării și sub amenințarea cu jefuirea întregii Moldove³¹, Muennich a impus următoarele condiții³²: moldovenii să fie credincioși „cu toată inima” Rusiei; moldovenii să nu aibă legături cu inamicii Rusiei; boierii moldoveni pribegi să se întoarcă într-un an, urmând a beneficia de amnistie, iar cei care refuzau să nu fie iertați; Moldova să întrețină o armată rusă de 20.000 oameni³³, pentru pază și ordine în așezările țării; Moldova să dea 3.000 de salahori, anual, pentru lucrul la cetăți; Moldova să se îngrijească de spitalele armatei ruse; ofițerilor ruși ai celor 20.000 de militari să li se asigure toate cele de trebuință; nici un străin să nu acceadă la dregătorii; boierii și slujitorii din Moldova ce nu servesc în administrație să servească în armată și să fie plătiți de stat, dar să și plătească dări către stat; 90 de pungi de bani să fie înmânate lui Muennich „acum”; 100 pungi de bani să fie date lui Muennich „în toți anii”; nimeni să nu se sustragă de la plata celor rânduite, în bani sau în provizii, căci altfel „cu capul lor vor da samă”.

La mijlocul lunii septembrie 1738, trupe rusești au început să coboare de-a lungul Prutului și Siretului înspre sudul Moldovei, pentru a supune și această parte de țară și pentru a-l captura pe domnul Grigore Ghica. Acesta, refugiat la Galați, împreună cu o parte a armatei sale, a primit în ajutor trupe otomane, pornind la un contraatac împotriva rușilor, înspre nord, fiind anunțat însă pe drum despre încheierea păcii. Cu toate acestea, domnul moldovean, inclusiv trupele turcești de sub comanda sa, au continuat marșul spre nord, ajungând la 24 octombrie la Iași, parțial distrus de către ruși, înainte ca ei să se retragă. Totodată, în Muntenia, trupele generalului rus Kabnița au fost silite de către Constantin Mavrocordat să se refugieze în Transilvania.

³¹ *Istoria militară a poporului român...*, vol. III, p. 430.

³² A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 43.

³³ Soldați ruși.

Pe de altă parte, Turcia își mobilizase o bună parte a forțelor împotriva Austriei, convinsă fiind că aceasta nu va rezista mult pe plan militar, fapt care s-a adeverit ulterior. Austria se afla, totodată, în fața unei crize dinastice, războiul pentru succesiune la tronul Habsburgilor conturându-se tot mai mult, în condițiile în care Sancțiunea Pragmatică avea toate șansele să nu fie recunoscută de casele regale și imperiale ale Europei. Totodată, otomanii au început să întrețină o corespondență diplomatică intensă, mai ales în a doua jumătate a războiului, atât cu oficialități austriece, cât și cu autorități ruse, încercând astfel să provoace o ruptură între cei doi aliați și să-i îndemne la negocieri și păci separate.

În altă ordine de idei, la 4 iulie 1739, la Corni³⁴, într-o vale străjuită de dealuri înalte, turcii au suferit o înfrângere decisivă, artileria austriacă silindu-i să se retragă peste Dunăre³⁵. Cu toate acestea, forțele otomane care au atacat din zona Cladova au reușit să-i facă pe austrieci să părăsească sudul Banatului și să se retragă înspre vest³⁶, presându-i permanent. Astfel, turcii au preluat definitiv inițiativa pe front. În fine, la 22 iulie 1739, victoria otomană zdrobitoare de la Grodska a pecetluit soarta războiului cu Austria³⁷. Peste patru zile, otomanii erau deja în fața Belgradului, cetate care s-a predat după un asediu prelungit, de șase săptămâni, la sfârșitul lui august 1739³⁸.

III. Pacea de la Belgrad

La 18 septembrie 1739, la Belgrad, s-a semnat pacea care punea capăt acestui război, confirmând înfrângerea Austriei și o revenire a Turciei, pace mediată de Franța, prin ambasadorul său de la Constantinopol, Louis Saveur, marchiz de Villeneuve³⁹. În preambul se prezenta pe scurt părțile intrate în conflict, în timp ce „preaînălțatul și preaputernicul principe Ludovic al XV-lea, regele preacredincios al Franței” era considerat mediatorul principal al păcii. Era amintit și „preaînălțatul comite de Neipperg, comandantul suprem al armatelor maiestății sale de sacră credință catolică”, totodată guvernator provizoriu, printre altele, al Banatului Timișoarei, investit cu depline puteri pentru încheierea păcii. Mai erau amintite discuțiile avute de Neipperg cu următorii: marele vizir Mehmed Pașa, în tabăra turcească de lângă Belgrad, în prezența trimisului francez; Ali Pașa, guvernatorul Bosniei, fost mare vizir, în acea clipă comandant suprem al armatelor otomane; Ali Pașa, guvernatorul Rumeliei; Hassan-aga, comandantul ienicerilor; diferiți guvernatori, comandanți militari și înalți demnitari otomani. Garanțiile cerute de ambele părți pentru încheierea păcii au fost semnate la 1 septembrie 1739, unele articole ale tratatului de pace fiind imediat date spre executare, asupra celorlalte urmând a se discuta maxim 10 zile. După tratative s-a ajuns la următoarele 23 de articole: Articolul I: Belgradul, „sau Alba Graeca numit”, ocupat în 1717 de austrieci, să fie evacuat de aceștia, zidurile să fie reparate, și să fie retrocedat otomanilor, împreună cu depozitele de armament, arsenalele, cazarmile și celelalte

³⁴ În Banat.

³⁵ Nicolae Stoica de Hațeg, *Cronica Banatului*, Editura Facla, Timișoara, 1981, p. 181.

³⁶ Din zona Orșovei înspre Belgrad.

³⁷ Ivan Pârvev, *op. cit.*, p. 231.

³⁸ *Ibidem*, p. 234.

³⁹ Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu, Gheorghe Gheorghe, *Relațiile internaționale ale României în documente (1368-1900)*, Editura Politică, București, 1980, p. 213.

edificii publice sau private; fortificațiile construite de austrieci trebuie să fie dărâmate, fiind menționate expres în tratat. Articolul II: fortăreața Sabac va fi retrocedată Turciei, în condiții similare Belgradului. Articolul III: Austria retrocedează Turciei provincia Serbia, în granițele stabilite la Karlowitz. Articolul IV: Austria retrocedează Turciei „toată Valahia austriacă”- Oltenia -, și fortificația de la Căneni⁴⁰, construită de austrieci, cu condiția ca aceasta să fie demantelată, cu interdicția de a fi reconstruită de turci. Articolul V: cetatea Orșova, și insula din fața acesteia, cu fortificația insulară Ada-Kaleh⁴¹, vor intra în componența Turciei; Banatul Timișoarei va rămâne integral în componența Austriei, cu excepția unui mic teritoriu aflat în partea opusă insulei Orșova, dându-i-se delimitările geografice; vor fi dărâmate întăriturile de la Mehadia și cele de lângă Dunăre și Sava, fără a putea fi refăcute. Articolul VI: dispoziții privitoare la retragerea trupelor celor două părți din teritoriile ce nu le mai aparțin, și ocuparea noilor poziții. Articolul VII: dispoziții privitoare la folosirea râurilor de graniță, navigația pe acestea, luarea în stăpânire a insulelor ce se vor forma, și libertatea de a construi așezări civile oriunde în preajma acestor râuri. Articolul VIII: amnistie generală a ambelor părți față de supușii care au luptat în tabăra adversă, libertatea lor de a se întoarce în locurile de unde au plecat, și asigurarea proprietății lor asupra bunurilor pe care le-au deținut. Articolul IX: libertate religioasă pentru catolicii din Imperiul Otoman. Articolul X: eliberarea prizonierilor de către ambele părți să se facă în termen de 60 de zile de la semnarea tratatului, prin schimb și răscumpărare, evidențiindu-se și modalitățile prin care va avea loc răscumpărarea. Articolul XI: libertatea exercitării comerțului pentru negustorii austrieci, în toate provinciile Imperiului Otoman, și pedepsirea drastică a celor ce se ocupă cu pirateria. Articolul XII: reglementează desfășurarea comerțului între Persia și Austria, și taxele ce trebuie plătite de acei negustori ce vor trece prin teritoriile otomane. Articolul XIII: în termen de o lună de la semnarea tratatului, se vor constitui comisii bilaterale care să stabilească în teren noile granițe. Articolul XIV: granițele nou stabilite să fie inviolabile sub orice formă. Articolul XV: în cazul în care vor apărea neînțelegeri în regiunile de graniță, să se întocmească imediat comisii bilaterale care să studieze cauzele acestor neînțelegeri, având obligația de a le soluționa pe cale pașnică. Articolul XVI: sunt interzise incursiunile, ocupațiile, atacurile de orice fel, devastările și pustiirile peste granițele imperiilor, astfel de acte urmând a fi pedepsite drastic de către autoritățile competente, acestea răspunzând chiar cu viața în cazul neglijării acestor atribuții. Articolul XVII: în cazul în care un nou conflict s-ar ivi între cele două imperii, supușii acestora aflați pe teritoriul celuilalt să fie anunțați din timp, pentru a se refugia în teritoriile monarhului lor. Articolul XVIII: pedepsirea haiducilor și a celor care îi sprijină, precum și a autorităților care nu își fac datoria de a-i prinde pe acești răufăcători. Articolul XIX: nobilii unguri rebeli, refugiați în Imperiul Otoman, să rămână acolo, dar departe de granițe, familiile lor având permisiunea de a-i urma. Articolul XX: trimiterea de delegați de către ambele părți în capitala celeilalte. Articolul XXI: chestiuni referitoare la protocolul diplomatic, imunitățile și privilegiile ambasadurilor și personalului din jurul lor. Articolul XXII: ratificarea tratatului va avea loc în termen de 30 de zile de la data semnării sale, sau chiar mai repede, de către

⁴⁰ Pe Valea Oltului.

⁴¹ Literalmente, Ada-Kaleh înseamnă „Cetatea din Insulă”.

trimisul special al împăratului austriac la Poartă. Articolul XXIII: pacea instituită de tratat să dureze 27 de ani, cu posibilitatea de a-l prelungi; toți supușii celor doi împărați au obligația de a-l respecta, în caz contrar urmând a fi aspru pedepsiți. Exemplarul turcesc, la fel ca la Passarowitz, a fost scris în limba turcă, iar cel austriac, în limba latină.

În ceea ce privește tratatul ruso-turc⁴², Rusia renunța la toate cuceririle din Moldova și Bugeac; Azovul urma să fie dăruit și transformat într-un „terra nullis”; fiecare parte avea voie să-și construiască câte o cetate la locurile indicate în tratat - rușii pe Don, turcii pe râul Kuban; comerțul era declarat liber, dar se interzicea construirea și navigarea navelor rusești în Marea de Azov și în Marea Neagră, în scopuri comerciale putându-se folosi doar navele turcești, „cu plata taxelor convenite pentru negustorii altor state”; un alt articol cuprindea clauza referitoare la libertatea clerului rus de a vizita Ierusalimul sau alte Locuri Sfinte, fără taxe și cu garantarea siguranței pelerinilor din partea autorităților locale otomane.

Concluzii

În concluzie, Pacea de la Belgrad a marcat revenirea otomană în nord-vestul Balcanilor și oprirea, pentru moment, a ofensivei celor două imperii creștine înspre peninsula sud-dunăreană. S-a creat, astfel, o stare de echilibru între puterile din această zonă, stare care s-a menținut până în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, asta și datorită unor evenimente care au avut loc în Europa: Războiul pentru Succesiune la Tronul Austriei (1740 - 1748) și Războiul de 7 Ani (1756 - 1763). Echilibrul nou creat își găsea, deci, un suport diplomatic solid în garantarea păcii de la Belgrad de către Franța, interesată mai mult în menținerea integrității teritoriale a Imperiului Otoman, în vederea conservării și dobândirii de drepturi și privilegii în Orient.

Războiul a evidențiat, însă, și ruptura majoră dintre ruși și austrieci, aliați din rațiuni conjuncturale, în fapt rivali în cursa pentru ocuparea Țărilor Române. Rusia se detașase clar ca putere europeană de prim rang, fiind în stare să treacă la ofensivă atât în Balcani, cât și în Caucaz sau Europa Centrală. Armata sa și corpul de ofițeri erau disciplinați și organizați, iar trupele ușoare de cavalerie recrutate din stepele asiatice îi asigurau o mobilitate sporită. De cealaltă parte, Austria se împotmolise datorită lipsei banilor, mediocrității corpului de comandă, lipsei de viziune și poziției geopolitice de neînviat. Cu toate că avea în continuare statutul de mare putere, Austria nu putea rivaliza cu inamicii săi, ceea ce se va vedea ulterior. În schimb, otomanii, înfrânți fără să fi suferit pierderi teritoriale, rămăneau capabili de a livra surprize pe plan militar, chiar dacă nu se puteau compara cu rușii. Așadar, cu o poziție strategică bună, dar vulnerabili în câteva zone, otomanii au devenit „răsfățații” diplomației europene, mai interesată în blocarea Rusiei decât în alungarea Semilunei otomane din Europa.

⁴² Mustafa Ali Mehmed, *op. cit.*, p. 270.